

บทที่ ๒

แนวความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

ก. แนวความคิดและนิยามศัพท์พื้นฐานของการศึกษา

"ทัศนคติ" ไม่ใช่สิ่งที่มีมาแต่กำเนิด ทัศนคติของแต่ละบุคคลจะเกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ และได้รับประสบการณ์ ทัศนคติจึงหมายถึงความสัมพันธ์ที่บุคคลมีต่อบุคคลอื่น มีต่อสภาพการณ์หรือเหตุการณ์ และความคิดเห็นต่าง ๆ บุคคลจะสามารถมีทัศนคติในเรื่องต่าง ๆ ได้มากมาย แต่ทั้งหมดจะเกิดขึ้นได้ก็โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และการได้รับประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ^๑

ในเรื่องทัศนคตินี้ มีผู้ให้ความหมายและการเกิดทัศนคติไว้มากมาย แต่ที่น่าสนใจคือ เครชและคริวฟิลด์ (Krech and Cruthfield) ให้ความหมายว่าทัศนคติคือลักษณะการรวมตัวอย่าง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างแรงจูงใจ อารมณ์ การรับรู้ และความคิดความเข้าใจของแต่ละบุคคล^๒ เมอร์ฟี, เมอร์ฟี และนิวคอมบ์ (Murphy, Murphy and Newcomb) ให้ความหมายว่า ทัศนคติคือลักษณะของความชอบหรือไม่ชอบ ฟังใจหรือไม่ฟังใจ ที่บุคคลแสดงออกต่อสิ่งต่าง ๆ^๓ ลัมเบิร์ตและลัมเบิร์ต (Lumbest and Lumbert) ให้ความหมายว่าทัศนคติ

^๑ Muzaffer Sherif and Carolyn W. Sherif, Social Psychology (New York : Harper and Row Publishers, 1969), p.334.

^๒ D.Krech and R.Cruthfield, Theory and Problems of Social Psychology (New York : McGraw-Hill Book Co., 1948), p.223.

^๓ G.Murphy, L. Murphy and T.M. Newcomb, Expesimental Social Psychology อ้างถึงใน จำเนียร แสงสว่าง "ทัศนคติต่อการเมือง และปัญหาสังคม เศรษฐกิจ ศึกษาเปรียบเทียบนิสิตชั้นปีที่ ๔ คณะรัฐศาสตร์และคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย "วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๙, หน้า ๑๐.

คือลักษณะคงที่ของความคิด ความรู้สึก และแนวโน้มที่จะแสดงต่อบุคคล กลุ่มสังคมและเหตุการณ์ต่าง ๆ^๑ นิวคอมป์ (Theodore M. Newcomb) ได้สรุปไว้ว่า ทศนคติที่มีอยู่ในปัจเจกบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่เขาได้รับ ทศนคติของบุคคลนั้นอาจจะแสดงออกมาในทางพฤติกรรมได้ใน ๒ ลักษณะ คือลักษณะพึงพอใจหรือความชอบพอนั้น (positive attitude) กับ ทศนคติอีกแบบหนึ่งซึ่งแสดงออกมาในรูปของความไม่พึงพอใจ หรือเพิกเฉยต่อสิ่งนั้น ๆ (negative attitude)^๒

สำหรับนักวิชาการไทยก็มีอยู่หลายท่านที่กล่าวถึงความหมายหรือลักษณะของทศนคติไว้ อย่างเช่นจิตทยา สุวรรณภูมิ กล่าวไว้ว่า ทศนคติเป็นความรู้สึกหรือความคิดเห็นของบุคคลในการประเมินค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยใช้มาตรฐานของบุคคลนั้นเป็นเครื่องวัด แต่โดยที่ความรู้สึกนึกคิดหรือความคิดเห็นของบุคคลมีลักษณะไม่เปลี่ยนแปลงง่าย ถ้าหากมาตรฐานของบุคคลนั้นไม่เปลี่ยนแปลงหรือสิ่งที่ถูกประเมินนั้นมิได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างทีบุคคลผู้นั้นจะเห็นได้ชัด^๓ จิตทยา - วรรณภูมิ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทศนคติหมายถึง ความรู้สึกที่คนเรามีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลายสิ่งก็ตาม ในลักษณะที่เป็นอัตวิสัย (Subjective) อันเป็นพื้นฐานเบื้องต้นหรือมีผลให้เกิดการกระทำหรือการแสดงออกที่เรียกกันว่าพฤติกรรม^๔

^๑ William W. Lumbest and Wallace E. Lumbest, Social Psychology อ้างถึงใน จำเนียร แสงสว่าง "ทศนคติต่อการเมือง และปัญหาสังคม เศรษฐกิจ ศึกษาเปรียบเทียบนิสิตชั้นปีที่ ๔ คณะรัฐศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยสุโขทัยวารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๑๘, หน้า ๑๐.

^๒ Thodore M. Newcomb, Social Psychology (New York : Dryden Press, 1954), p. 128.

^๓ จิตทยา สุวรรณภูมิ, "ทศนคติของนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ต่อการบริหารราชการไทย, วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ (ตุลาคม, ๒๕๑๐): ๖๔๗.

^๔ จิตทยา วรรณภูมิ, "ทศนคติในการปฏิบัติงานของข้าราชการ" รายงานการวิจัยเสนอต่อคณะกรรมการส่งเสริมการวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๑๖, หน้า ๒.

แม้ว่า จะมีผู้ให้คำจำกัดความของทัศนคติ แตกต่างกันไป แต่ก็มีความคิดที่สอดคล้องกันว่าทัศนคติประกอบด้วย องค์ประกอบ ๓ ประการ คือ องค์ประกอบด้านความคิดความเข้าใจ (Cognitive Component) คือ คิดว่าอะไรถูก อะไรผิด องค์ประกอบด้านความรู้สึก (Affective Component) คือความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ พึงใจหรือไม่พึงใจ และองค์ประกอบด้านพฤติกรรม (Behavior Component) คือการยอมรับ หรือไม่ยอมรับ ปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ^๑

ดังนั้นทัศนคติจึงมีความสำคัญมาก เพราะจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์กระทำอยู่ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดความมุ่งหวัง บรรทัดฐานหรือเป้าหมายในชีวิตก็ตาม ทัศนคติจะเป็นตัวกระตุ้นให้ชอบหรือไม่ชอบในสิ่งใด และจะเป็นตัวกำหนดว่าบุคคลนั้น ๆ จะชอบสิ่งใดมากกว่าสิ่งใด^๒ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ทัศนคติเป็นการชี้นำทิศทางทางการแสดงออกของบุคคลที่จะกระทำต่อสิ่งของ บุคคลหรือสถานการณ์ ทัศนคติจึงมีความสำคัญในการมีปฏิริยาตอบโต้ต่อสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าว หากบุคคลจะทำหรือแสดงอะไรย่อมกระทำไปตามทัศนคติที่เขามีต่อสิ่งนั้น ดังนั้นทัศนคติจึงมีอิทธิพลต่อการแสดงออกของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ทางสังคม^๓

เชอริฟ (Sherif) ได้ตั้งทฤษฎีการเปลี่ยนทัศนคติว่ามีความเกี่ยวข้องกับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางสังคม เชอริฟกล่าวว่า ทัศนคติ เกิดจากการเรียนรู้ โดยมีความสัมพันธ์กับหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ทางสังคม ประกอบกับมีความคิดเกี่ยวกับตนเองรวมอยู่ด้วย การเปลี่ยนทัศนคติเกิดขึ้น เมื่อบุคคลมีความขัดแย้ง ระหว่างทัศนคติเดิมกับข้อมูลที่ได้รับใหม่ ถ้าแหล่งของข้อมูลเป็นตัวแทนของกลุ่ม

^๑ จำเริญ แสงสว่าง, "ทัศนคติต่อการเมือง และปัญหาสังคมเศรษฐกิจ...", หน้า ๑๑.

^๒ วรณา อังศุนาค, "ทัศนคติของเกษตรกรที่มีต่อพ่อค้าคนกลาง และสหกรณ์การเกษตรในชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีของจังหวัดราชบุรี" วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, กรุงเทพฯ, ๒๕๒๑, หน้า ๔-๑๐.

^๓ นิพนธ์ คันธเสวี, "การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับทัศนคติของคนไทยบางกลุ่มที่มีต่อทหารอเมริกันที่มาประจำในประเทศไทย" อังในวรรณ อังศุนาค, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘-๙.

ที่บุคคลนั้น เป็นสมาชิกอยู่ ข้อมูลที่ได้รับใหม่จะทำให้บุคคลนั้นเกิดความสงสัยว่า ทัศนคติของตนคลาดเคลื่อนไปจากบรรทัดฐานของกลุ่ม จึงทำให้บุคคลเปลี่ยนทัศนคติตามข้อมูลที่ได้รับ เพราะเชื่อว่า จะเป็นสิ่งที่ถูกต้องตามมาตรฐานของกลุ่ม^๑

จากความหมายและลักษณะต่าง ๆ ของทัศนคติ ที่นักวิชาการทั้งหลายได้ให้คำนิยาม และอธิบายไว้ดังกล่าวแล้วนั้น อาจสรุปได้ว่า ทัศนคติก็คือ สภาพความพร้อมทางจิตใจของแต่ละบุคคลที่จะตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสภาพของจิตใจดังกล่าวนี้จะต้องได้รับอิทธิพลกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ หลายอย่าง เช่น จากประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลประสบโดยตรง การได้รับข่าวสารจากบุคคลอื่นหรือสื่อมวลชน รวมทั้งการเรียนรู้ที่ได้รับและสะสมมาแต่อดีต โดยจะถูกนำมาประสมและใคร่ครวญจนเกิดเป็นทัศนคติขึ้น

สำหรับทัศนคติของนักศึกษาชั้นมัธยมศึกษาไว้บ้าง แต่ส่วนใหญ่จะเป็นทัศนคติต่อการเมือง หรือการมีส่วนร่วมทางการเมือง หรือปัญหาเศรษฐกิจและสังคม ยังไม่พบว่ามีการศึกษาถึงทัศนคติที่มีต่อผู้หญิงหรือสตรีในลักษณะที่ใกล้เคียงกับที่จะศึกษาวิเคราะห์ในครั้งนี้

การจะวิเคราะห์ถึง "สถานภาพสตรี" จากประเด็นปัญหาต่าง ๆ และสมมติฐานที่กำหนดไว้ดังกล่าว โดยพื้นฐานแล้วควรจะได้ทำความเข้าใจถึงแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับสถานภาพและบทบาททางสังคมว่ามีความสำคัญต่อพฤติกรรมทางสังคมที่จะบ่งชี้ถึงสถานภาพสตรีได้อย่างไร และจะมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเช่นไรได้บ้าง อันจะมีผลโดยตรงต่อทิศทางการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

๗) สถานภาพ คือ ฐานะหรือตำแหน่งของบุคคลที่สังคมกำหนดให้ และสถานภาพหรือฐานะตำแหน่งนี้จะเป็นสิ่งกำหนด กระตุ้นหรือคาดหวังให้บุคคลที่อยู่ในฐานะตำแหน่งนั้น ๆ ประพฤติปฏิบัติต่อกันและกัน แตกต่างกันไป บุคคลคนเดียวอาจมีหลายฐานะตำแหน่ง แล้วแต่ว่าเขาจะมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใด นอกจากนั้นสถานภาพที่แต่ละบุคคลได้มานั้นอาจจะได้มาตั้งแต่กำเนิด เช่น

^๑ Caroline W. Sherif and Muzafes Sherif, Attitude, Ego, Involvement, and Change อ้างในจำเนียร แสงสว่าง, "ทัศนคติต่อการเมืองและปัญหาสังคม เศรษฐกิจ....", หน้า ๑๑.

เพศชายหรือเพศหญิงหรืออาจจะได้มาโดยการกระทำของตนเองในภายหลัง เช่น ตำแหน่งหน้าที่
ในการทำงานต่าง ๆ เป็นต้น^๑

สิ่งที่ควบคู่ไปกับสถานภาพก็คือบทบาท ในขณะที่สถานภาพ คือผลรวมของสิทธิและหน้าที่
บทบาทก็คือ แบบแผนของพฤติกรรมหรือความประพฤติที่สอดคล้องกับสิทธิหน้าที่ดังกล่าว บทบาทและ
สถานภาพจะถูกถ่ายทอดโดยการอบรมสั่งสอนสมาชิกในสังคมให้ประพฤติปฏิบัติในแนวเดียวกันตาม
ที่สังคมคาดหวังไว้ และเนื่องจากบุคคลอาจมีหลายสถานภาพ แต่ละบุคคลจึงมีบทบาทได้หลายแบบ
เพื่อให้สอดคล้องกับสถานภาพต่าง ๆ^๒

จาคอบ แอล. โมเรโน (Jacob L. Moreno) นักทฤษฎีบทบาทที่มีชื่อเสียงคนหนึ่ง
ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทไว้ว่า องค์การทางสังคมประกอบด้วยโครงข่ายของบทบาท
(network of role) ซึ่งเป็นปัจจัยที่บังคับและให้แนวทางการกระทำของแต่ละบุคคล^๒

รากฐานของแนวคิดเรื่องบทบาทเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องการปฏิสัมพันธ์ทาง-
สังคม (Social Interaction) ซึ่งก็มีนักคิดที่ได้เสนอข้อสมมติ (assumption) เกี่ยว-
กับเรื่องบทบาทไว้หลายประการและหลายรูปแบบ แต่พอจะสรุปรวบรวมมาเป็นข้อสมมติพื้นฐาน-
สำหรับการศึกษาค้นคว้านี้ได้ดังนี้^๓

^๑ B.J. Biddle and E.J. Thomas, (eds.) Role Theory Concepts and Research. (New York : John Wiley & sons, 1966) p. 67.

^๒ Moreno, J.L. (ed.) The Sociometry Reader. (New York : Noble Offset Printer, 1960) pp. 80-86.

^๓ ศึกษารายละเอียดได้จาก J.M. Charon, Symbolic Interaction. (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall, 1979) pp. 136-143; and M.V. Shaw, & D.R. Costanzo, Theories of Social Psychology (New York : McGraw-Hill, 1970) pp. 328-334.

๑) บทบาท เป็นสิ่งที่จะต้อง เรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม มนุษย์จะอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเป็นระเบียบได้โดยการเรียนรู้บทบาทที่เหมาะสมตามสถานภาพของตนเองในสังคม

๒) การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จะทำให้เกิดการมองตนเองและผู้อื่นว่าต่างก็เป็นเจ้าของสถานภาพและบทบาทบางอย่าง และผูกพันอยู่กับการคาดหวังของผู้อื่นที่มีต่อบทบาทของตนเอง ซึ่งความคาดหวังนี้จะเป็นตัวกำหนดแนวทางของบทบาทในแต่ละบุคคล

ดังนั้นบทบาทจึงเป็นความคาดหวังทางการกระทำว่าในสถานภาพหนึ่ง ๆ บุคคลควรจะมีบทบาทอย่างไร โดยจะมีการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญเพื่อให้ทราบว่าแต่ละบุคคลจะต้องแสดงบทบาท (role playing) และสวมบทบาท (role taking) อย่างไร ในสถานภาพและสถานการณ์หนึ่ง ๆ ซึ่งการเรียนรู้บทบาทนี้จะเกิดจากการเลียนแบบและการสังเกต "role model" จากบุคคลที่เรายึดถือ (significant others) เพื่อจะนำมาเป็นแบบอย่างของบทบาทหรือแนวทางการกระทำของตนเอง เพื่อให้สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม

อย่างไรก็ดี ทั้งสถานภาพและบทบาททางสังคม จะมีทั้งสถานภาพและบทบาทตามกฎระเบียบของสังคมและสถานภาพหรือบทบาทที่เป็นจริง โดยทั้งสองลักษณะอาจจะสอดคล้องหรือขัดแย้งกันก็ได้ เช่น ตามกฎหมายกำหนดให้สตรีมีสถานภาพเท่าเทียมกับชาย แต่ในความเป็นจริงนั้นอาจจะเท่าเทียมกันหรือไม่ก็ได้ ทำนองเดียวกันบทบาทของสตรีในสถานภาพของบุตรสาวที่สังคมคาดหวังไว้ คือ ควรจะประพฤติตนให้เป็นเด็กดี สุภาพเรียบร้อย และขยันศึกษาเล่าเรียน แต่เด็กผู้หญิงบางคนอาจจะแก่นแก้ว เป็นม้าดีดกะโหลก ไม่สามารถให้ความสนใจกับการศึกษาเล่าเรียนได้มากเท่าที่ควร เพราะจะต้องวิ่งขายหนังสือพิมพ์หรือขายพวงมาลัยตามสี่แยก สภาพความแตกต่างกันเช่นนี้มีโอกาสจะเกิดขึ้นได้อยู่เสมอในทุกคนและทุกกลุ่มสังคม ทั้งนี้จะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขและสถานการณ์ทางสังคมที่แวดล้อมในแต่ละบุคคล ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้จะให้ความสำคัญ และพยายามศึกษาวิเคราะห์ทั้งสองด้านควบคู่กันไป

ความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพ บทบาทและสิทธิสตรี เป็นความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของข้อสมมติเบื้องต้นที่ว่า "สถานภาพที่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ เป็นสิ่งที่พึงประสงค์ ดังนั้นบทบาทของชายและหญิงก็ควรจะต้องเท่าเทียมกันด้วย ความเท่าเทียมกันนี้ไม่จำเป็นว่าทุกอย่างจะต้อง

เหมือนกันไปหมด แต่ความเท่าเทียมกันในที่นี้หมายถึงว่า บทบาททั้งสองเพศจะได้รับการยกย่องในเรื่องสำคัญ ในการประเมินคุณค่าและในการให้โอกาสที่แต่ละฝ่ายจะพัฒนาคุณภาพของตนให้เกิดขึ้นเป็นบทบาทที่มีประสิทธิภาพสูงสุด รวมทั้งจะต้องสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดผลสรุปที่ดีกว่า^๑

ในการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับสถานการณ์ในปัจจุบัน ควรจะศึกษาวิเคราะห์ทั้งในฐานะที่สตรีเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว และในฐานะที่เป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคม แต่เท่าที่ผ่านมามีทั้งผู้ที่ศึกษาวิเคราะห์รวมทั้งสองฐานะ แต่บางคนก็ศึกษาวิเคราะห์เฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง

ข. แนวความคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง

๑. สถานการณ์และบทบาทของสตรี

ฐานะทางสังคมของสตรี เป็นองค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งของสังคม เพราะเป็นที่รวมของโครงข่ายบทบาทในครอบครัว บทบาทในสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และกิจกรรมด้านอื่น ๆ เข้าไว้ด้วยกันและองค์ประกอบย่อยเหล่านี้ก็มีส่วนร่วมสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกันภายในสังคมหนึ่ง ๆ จึงเป็นที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า หากเกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์ประกอบเหล่านี้ส่วนใดส่วนหนึ่งแล้ว จะทำให้โครงสร้างของสังคมทั้งหมด เปลี่ยนแปลงในโครงสร้างสังคมแล้วจะทำให้ฐานะและบทบาทของสตรีเปลี่ยนไปหรือไม่ เป็นต้น

การศึกษาระบบสถานการณ์และบทบาทของสตรีในเกือบทุกสังคม หากจะมองอย่างผิวเผินในขั้นแรก เราก็จะมองเห็นภาพเดียวกันทั้งหมด คือ วัฒนธรรมให้คุณค่าและสร้างความไม่ทัดเทียมแก่กันทั้งสองเพศ ซึ่งมักจะออกมาในรูปที่ว่า สตรีด้อยอำนาจและไม่มียุทธศาสตร์ในทางเศรษฐกิจ การเมือง หรือสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมโบราณสตรีถูกควบคุมโดยระบบวงศ์ตระกูลญาติ อำนาจนอกรับและอำนาจในบ้านถูกแยกออกจากกันแน่นอน แต่ในขณะที่เดียวกัน บทบาทของบุรุษเพศกลับได้รับการยอมรับว่ามีความสำคัญเหนือกว่าของสตรี

^๑ ชุตติยา กรรณสูต, สถานการณ์และบทบาทสตรี (ร่างครั้งที่ ๒) เอกสารอัครสำเนาะเสนอต่อคณะทำงานวางแผนพัฒนาสตรีระยะยาว (๑๓ พฤษภาคม ๒๕๒๔) หน้า ๓๗.

แนวการศึกษาที่จะวิเคราะห์เกี่ยวกับสถานภาพและบทบาทของสตรี จะวิเคราะห์ใน ๒ ประเด็นสำคัญคือ

- ก) การศึกษาสถานภาพและบทบาทของสตรีในระบบครอบครัว
- ข) การศึกษาสถานภาพและบทบาทของสตรีในระบบสังคม
- ก) การศึกษาสถานภาพและบทบาทของสตรีในระบบครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญ และดำรงอยู่อย่างเป็นสากลในทุกสังคม แต่ครอบครัวก็มักจะถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า เป็นแหล่งที่มาแห่งการกดขี่สตรี ในหลาย ๆ สังคมสตรีมีสถานภาพในครอบครัวเสมือนเป็นผู้รับใช้ ต้องทำงานทุกอย่างเพื่อการดูแลบุตรและสามี ในอดีตก่อนที่ระบบทุนนิยมจะพัฒนาขึ้นมา ความสัมพันธ์ในครอบครัวยังไม่มีลักษณะเป็นการเอารัดเอาเปรียบมากนัก เพราะครอบครัวมีบทบาทหน้าที่ทั้งในด้านการผลิตและการบริโภค รวมทั้งบทบาททางสังคมอื่น ๆ เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล แม้กระทั่งทางด้านศาสนาและความเชื่อ ทุกคนในครอบครัวจะต้องมีกิจกรรมร่วมกันอยู่ตลอดเวลา แม้ว่าสตรีในสมัยนั้นจะต้องทำงานหนักทั้งงานในบ้านและนอกบ้านแต่ทุกคนก็มีส่วนร่วมอยู่ด้วย ไม่มีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจนดังเช่นในปัจจุบัน

ต่อมาเมื่อระบบทุนนิยมพัฒนาขึ้นมาแบบแผนความสัมพันธ์ในครอบครัวก็เปลี่ยนแปลงไป มีการแบ่งงานกันทำอย่างชัดเจน สตรีในฐานะของภรรยาจะต้องรับผิดชอบ เรื่องการเลี้ยงดูบุตร ประกอบอาหาร ดูแลกิจการภายในบ้าน และความเป็นอยู่ทั่ว ๆ ไป ในขณะที่สามีมีบทบาทรับผิดชอบเรื่องหาเลี้ยงครอบครัว การแบ่งงานภายในครอบครัวแบบนี้ถูกทักท้วงเอาไว้ว่า เป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่เป็นธรรมชาติและเป็นสากล

นักวิชาการจำนวนมากได้พยายามศึกษาธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ของครอบครัวดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ในครอบครัวอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละบุคคลทั้งเพศชายและเพศหญิง ซึ่งมีผู้วิเคราะห์แตกต่างกันไป อย่างเช่นการวิเคราะห์ของโรเจอร์สแสดงให้เห็นว่า แรงกดดันทางอุดมการณ์และเศรษฐกิจของการพัฒนาทำให้ข้อผูกพันที่กำหนดให้สามีภรรยาต้องพึ่งพากันทางเศรษฐกิจสลายตัวไป การสลายตัวของข้อผูกพันนี้เป็นผลโดยตรงของโครงการ

พัฒนาที่ทำลายความสมดุลระหว่างสามีและภรรยาที่มีมาแต่เดิม ซึ่งโรเจอร์ส ได้ยกตัวอย่างจากหลายกรณีที่แสดงให้เห็นว่าความเป็นปฏิกษ และความไม่ลงรอยกันระหว่างสามีภรรยาได้เพิ่มมากขึ้นอันเป็นผลจากโครงการพัฒนาที่ให้ความสำคัญเพศหนึ่งมากกว่าอีกเพศหนึ่ง^๑ ผู้ชายมักจะเป็นฝ่ายได้เปรียบเนื่องจากแรงงานของสามีได้ค่าจ้างสูงกว่าแรงงานของภรรยา ในกรณีอื่น ๆ ความสมดุลหมดไปเนื่องจากปริมาณงานทั้งหมดที่ภรรยาต้องทำได้เพิ่มขึ้นจากเดิม และยังเป็นงานที่ยากลำบากกว่างานของสามี^๒

อุดมการณ์ตะวันตกที่ว่าผู้ชาย เป็นหัวหน้าครอบครัวและเป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว ไม่เพียงแต่ปฏิเสธสิ่งที่สตรีได้ทำให้กับครอบครัวทั้งที่ปรากฏ เป็นผลงานแล้วและที่ยัง เป็นพลังแฝงอยู่เท่านั้น หากยังขัดขวางการสร้างกฎเกณฑ์ใหม่ ๆ เกี่ยวกับพันธะทางเศรษฐกิจที่ชายหญิงจะต้องพึ่งพากันอันเป็นกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมกับสภาพการณ์ใหม่ อุดมการณ์ดังกล่าวอาจจะทำให้ผู้ชายดูถูกงานของผู้หญิง และไม่ยอมให้ความสำคัญกับงานของผู้หญิง^๓

ข) การศึกษาสถานภาพและบทบาทของสตรีในระบบครอบครัว

สำหรับประเด็นเกี่ยวกับสถานภาพสตรีในระบบครอบครัวในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมก็เช่นกัน แต่ละคนที่กล่าวถึงมักจะกล่าวเพียงเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง ซึ่งส่วนมากจะพิจารณาถึงสถานภาพสตรีในทางสังคมและการเมือง ประเด็นที่น่าขึ้นมากล่าวถึงกันมากคือ สาเหตุของความไม่เสมอภาคหรือการไม่ยอมรับในสิทธิสตรี แนวทางการเคลื่อนไหวเพื่อการเรียกร้องสิทธิสตรีให้เท่าเทียมกับบุรุษ วัฒนาการหรือความเปลี่ยนแปลงในสิทธิสตรี การมีส่วนร่วมของสตรีในกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม แบบแผนพฤติกรรมอันพึงประสงค์ของสตรี นโยบายและกลวิธีการพัฒนาสตรี อย่างไรก็ตามประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยสำคัญ คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างและระบบย่อย ๆ ในสังคม จึงมีความสัมพันธ์กับประเด็นอื่น ๆ มากและบางครั้งอาจครอบคลุมหลาย ๆ ประเด็นไปพร้อม ๆ กันทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม

^๑ Rogers, Barbara. "The Domestication of Women" Discrimination in Developing Societies (Essex : Anchor Press, 1980) pp. 173-176.

^๒ Ibid., p. 181.

^๓ Ibid., p. 176.

ในระยะหลังความรู้สึกที่ว่า เป็นความจำเป็นอย่างยั้งที่จะต้องเปิดโอกาสให้สตรีได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของสังคมนั้น เพิ่มมากขึ้นในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา นอกจากนี้องค์การระหว่างประเทศหลายองค์การก็ได้ให้ความสนับสนุนทั้งด้านการเงิน และวิชาการเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลที่จำเป็น และเป็นประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาคุณภาพสตรี อันจะได้ใช้เป็นลู่วางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละประเทศนั้น ๆ ต่อไป ความสนใจที่จะปรับปรุงคุณภาพสตรีในแง่ต่าง ๆ ได้สะท้อนออกมาในรูปของกิจกรรมสำคัญหลายครั้งด้วยกัน อาทิ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้เป็นปีสตรีสากล (the U.N. International Women's Year) ในปีเดียวกันนี้ ได้มีการประชุมสตรีระหว่างประเทศที่กรุง เม็กซิโก ซึ่งที่ประชุมนี้ได้มีมติรับรองปฏิญญาว่าด้วยความเสมอภาคของสตรีและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาและสร้างสรรค์สันติภาพ พร้อมกับได้กำหนดให้ช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๘-๒๕๒๘ เป็นทศวรรษแห่งสตรีขององค์การสหประชาชาติ (the U.N. Decade for Women) ต่อมาในปี ๒๕๒๓ อันเป็นปีกิ่งทศวรรษแห่งสตรี ก็ได้มีการประชุมเกี่ยวกับสถานการณ์และบทบาทของสตรีอีกครั้ง เรียกว่า the Copenhagen Conference on Status of Women การประชุมครั้งนี้ได้มีการลงมติรับรองแผนปฏิบัติการที่เรียกร้องให้รัฐบาลนานาชาติ มีนโยบายหรือสร้างสรรค์โครงการต่าง ๆ ที่จะมีส่วนช่วยในการปรับปรุงสถานการณ์ของสตรีในประเทศนั้น ๆ^๑ และเมื่อมีการประชุมครั้งล่าสุดในปี พ.ศ. ๒๕๒๗ ที่กรุง เม็กซิโกนั้น ผู้เข้าร่วมประชุมได้มีมติเรียกร้องให้รัฐบาลประเทศต่าง ๆ ได้ให้ความสนใจหรือสร้างมาตรการส่งเสริมสถานการณ์สตรีในวงการเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และอื่น ๆ ให้ดีขึ้นกว่าเท่าที่เป็นอยู่ เพราะทุกคนเชื่อว่าหากสตรีส่วนใหญ่มีสถานการณ์ดีขึ้นกว่าเดิมแล้วก็อาจมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมในทางที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้านี้ก็มีการประชุมเกี่ยวกับบทบาทของสตรีขนบกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ได้กล่าวถึงบทบาทและความสำคัญของสตรีไว้อย่างน่าสนใจว่า ในกระบวนการพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านทรัพยากรมนุษย์แล้ว ผู้เป็นมารดาจะมีส่วนสำคัญอย่างมาก เช่น ในเรื่องสวัสดิภาพและสุขภาพของเด็ก รวมทั้งความสำเร็จในการศึกษาและการเลือกทางเดินชีวิตของเด็กที่จะเติบโตต่อไปข้างหน้า นอกจากนี้แล้วสตรีในชนบท แท้จริงแล้วมีบทบาทอย่างสำคัญในระบบเศรษฐกิจ นับตั้งแต่เป็นแรงงานในการผลิต การจัดการ การควบคุมแหล่งอาหาร แต่ไม่เคยถูกนับรวมเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสถิติแรงงานหรือสถิติผลผลิตกับรายได้

^๑ ดวงใจ (นามแฝง), ผู้หญิงสร้างสรรค์ (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิภย์อักษร, ๒๕๒๖), หน้า ๑-๑๕.

ประชาชาติเฉลี่ยต่อหัว (GNP) เหล่านี้ทำให้ผู้หญิงถูกสมหรือถูกมองข้ามไปในการวางแผนระดับชาติ และเมื่อใดก็ตามที่มีการเปิดโอกาสให้สตรีได้มีบทบาท ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาทั้งในและนอก โรงเรียน การฝึกอบรมพิเศษ การออกทำงานหารายได้ เมื่อนั้นก็กลับถูกมองไปว่า การกระทำเหล่านั้นเป็นการลดโอกาสของบุรุษเพศทันที ความคิดเหล่านี้ทำให้ผู้หญิงโดยทั่วไปมีโอกาสน้อยกว่าผู้ชายที่จะได้ตระหนักถึงความสามารถเพิ่มขึ้นของตัวเอง มีโอกาสน้อยที่จะเข้าร่วมในการลดในระบบสังคมสมัยใหม่รวมทั้งบทบาททาง เศรษฐกิจที่มีมาแต่เดิมก็ถูกลบ เลือนหายไปด้วย^๑

ความพยายามที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงในบทบาทและมีการปรับปรุงสถานภาพสตรีนั้นได้ ยืนยันบนพื้นฐานที่ว่า สตรีนั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในกระบวนการพัฒนา การพัฒนาสังคมจะ เกิดขึ้นและรุดหน้าไปได้ก็ต่อเมื่อได้เปิดโอกาสให้หญิงและชายได้ใช้ความสามารถร่วมกันในกระบวนการนั้น ทั้งนี้มิใช่เพียงเพื่อเหตุผลในแง่ที่จะพยายามให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศเท่านั้น แต่เป็นความจำเป็นที่จะต้องมีส่วนนั้นเข้าไว้ เพราะการพัฒนาการใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านสังคม เศรษฐกิจหรือประชากรที่มิได้พยายามให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือมุ่งลดช่องว่างระหว่างเพศแล้ว ก็เท่ากับว่าสังคมนั้นยังส่งเสริมความไม่เท่าเทียมทางเพศอยู่นั่นเอง เป็นที่เชื่อกันว่าการพัฒนาสตรีที่ ยังคงมีสภาพความเหลื่อมล้ำกว่าชายให้มีสถานภาพดีขึ้นนั้น มิใช่เป็นเพียงการพัฒนามนุษยผู้หญิง เท่านั้น หากแต่เป็นการพัฒนาสังคม และพัฒนาสังคมโดยส่วนรวมด้วย ดังข้อสรุปจากการประชุม เกี่ยวกับ สิทธิสตรี ณ กรุงออสโล ประเทศนอร์เวย์ ในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ ที่ว่า ถ้าการให้สิทธิเสมอภาคแก่ สตรีหมายถึงการที่ชายจะต้องให้เกียรติหญิงมากขึ้น ชายจะต้องเปิดโอกาสให้หญิงทำงานคู่เคียง กับตนมากขึ้น หรือสามีจะต้องช่วยรับภาระภายในครอบครัว เท่าเทียมกับภรรยามากขึ้น หรือสามีจะ ต้องช่วยรับภาระกิจภายในครอบครัว เท่าเทียมกับภรรยามากขึ้น นั่นก็มิใช่เป็นเพียงการพัฒนาหญิง ฝ่ายเดียวเท่านั้น หากแต่เป็นการสร้างความผสมกลมกลืนของการอยู่ร่วมกันของมนุษย์สองเพศ ในสังคม มนุษย์ทั้งชายและหญิงหากได้อยู่ในสังคมที่มีสภาวะแวดล้อม เช่นนี้แล้วไม่ต้อง สงสัยเลยว่า ผลงานสร้างสรรค์และพัฒนาของเขาทั้งสองเพศจะต้องเพิ่มพูนขึ้นไม่มีวันยุติ^๒

^๑ ผู้ที่สนใจ ศึกษารายละเอียดได้จาก Research and Training Network "Role of Rural Woman in Development" A Seminar Report for a Conference on the Role of Rural Woman in Development (Princeton ; New Jersey, 1975).

^๒ ดวงใจ (นามแฝง), ผู้หญิงสร้างสรรค์, หน้า ๑๖๔.

๒. สิทธิและความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรี

สิทธิ ตามความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง ความสำเร็จ หรืออำนาจอันชอบธรรม

ส่วนความเสมอภาคนั้น เป็นหลักความคิดที่ถือว่า บุคคลทั้งหลาย ควรจะได้รับการ นับถือและการปฏิบัติโดยเท่าเทียมกันต่อหน้ากฎหมาย โดยไม่คำนึงฐานะ ความเชื่อในศาสนา ผิว และลักษณะอื่นใดของบุคคลนั้น^๑

ดังนั้นสิทธิและความเสมอภาคระหว่างบุรุษและสตรี จึงหมายถึงความสำเร็จในการ แสดงบทบาทหน้าที่ หรืออำนาจอันชอบธรรมที่สตรีควรจะได้รับการยอมรับนับถือและการปฏิบัติทาง สังคมไปตามสถานภาพที่เท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและเพศหญิง ทั้งในทางกฎหมายและในความ เป็นจริงของสถานการณ์และเงื่อนไขทางสังคมทุกประการ ไม่ว่าจะจะเป็นความแตกต่างในชนชั้นทาง สังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ ศาสนา หรือลักษณะอื่นใดทางสังคม และความเท่าเทียมกันดังกล่าวควร จะเป็นความเท่าเทียมกันทั้งในทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองทุก ๆ ด้าน

เท่าที่ผ่านมา คำว่า "ความเสมอภาค" นั้น เป็นคำที่ถูกบิดเบือนมากที่สุดคำหนึ่ง ในสังคมที่มีความแตกต่างและความหลากหลาย (Complex Society) โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน สังคมที่สมาชิกพยายามเรียกร้องความเสมอภาคเพื่อขจัดความแตกต่างและการเอารอด เอาเปรียบ ให้หมดไป การบิดเบือนดังกล่าวจะชัดเจนมากขึ้น เพราะเป็นการง่ายที่จะบิดเบือนว่า การที่ผู้- ร้องความเสมอภาคต้องการลบเลือนความแตกต่างทุกอย่างหรือต้องการขจัดความหลากหลายให้ เหลือแต่แบบอย่างเดียวกันหมดนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้^๒ โดยผู้ที่มีอำนาจหรือสถานภาพที่สูงกว่า ในสังคมจะพยายามหาข้ออ้างต่าง ๆ นานา เพื่อนำมาสร้างการยอมรับในหมู่ประชาชนส่วนใหญ่ ถึงความไม่เสมอภาคดังกล่าว ว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในสถานการณ์และ เงื่อนไขทางสังคมในขณะนั้น

^๑ จรุณ สุภาพ, สารานุกรมรัฐศาสตร์ (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๒๒) หน้า ๑๐๗.

^๒ โคทม อาริยา, "แบบฉบับสตรีไทยอันพึงประสงค์" ร่างรายงานการศึกษาเพื่อ ประกอบการจัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาว (มิถุนายน ๒๕๒๔) เอกสารอัครสำเนา.

แต่ความหมายของความเสมอภาคย่อมไม่ใช่การปรับให้ทุกคนอยู่ในระดับเดียวกันหมด ในทางตรงกันข้ามความหมายสำคัญก็คือ ไม่ต้องการให้ความแตกต่างทางธรรมชาติหรือทางความคิด จิตใจ ถูกบดบังหรือแทนที่ด้วยความแตกต่างที่ปรุงแต่งขึ้น เช่น ลำดับชั้นทางสังคม ความร่ำรวย หรืออื่น ๆ และไม่ต้องการให้ความแตกต่างที่ปรุงแต่งขึ้นเหล่านี้ มาเป็นอุปสรรค มิให้สมาชิกในสังคมได้พัฒนาตนเองตนเต็มທີ່ตามความถนัดและความสามารถ ซึ่งย่อมมีอยู่อย่างหลากหลายและ ไม่เท่าเทียมกัน เรื่องที่สำคัญคือความเสมอภาคในโอกาสและหากจะมีผู้ใดพัฒนาตนเอง เป็นผู้นำ ก็ต้องด้วยความสามารถอันแท้จริงของเขาเอง^๑

เฮลวี ซิปิลา (Helvi Sipila)^๒ ได้เสนอความเห็นต่อสิทธิและความเสมอภาค ของสตรีไว้ว่า

"ในโลกเรา นี้ บุรุษและสตรีมีจำนวนไม่แตกต่างกันเท่าใดนัก แต่ประชากรประมาณครึ่งหนึ่งของโลก ซึ่งเป็นสตรีนั้น ยังไม่ได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมชายทางด้านสิทธิและสถานะ และยังไม่ได้รับการพัฒนาด้านสุขภาพอนามัยและการศึกษาให้เป็นผู้ที่สามารถมีบทบาทร่วมกับชายในทุกสังคมอย่างแข็งขันได้ ดังนั้นพลังทางเศรษฐกิจของโลกซึ่งจะได้มาจากครึ่งหนึ่งของประชากรโลกจึงได้ถูกละทิ้งให้สูญหายไปอย่างน่าเสียดาย เราจะหันหลังให้กับความจริงข้อนี้มีได้ แต่จะต้องช่วยกันหาทางแก้ไข"^๓

ความไม่เสมอภาคดังกล่าว สามารถดูสถิติที่องค์การสหประชาชาติรวบรวมไว้มาเป็นสิ่งสนับสนุนได้ คือ ทุก ๆ ๑ คนในจำนวน ๓ คนของผู้ไม่รู้หนังสือทั่วโลกจะเป็นเพศหญิง..... ในจำนวนแรงงานทั่วโลกหญิงรวมเป็น ๑ ใน ๓ ของแรงงานทั้งหมด ซึ่งรับภาระการทำงานถึง ๒ ใน ๓ ของปริมาณงานทั้งหมด แต่ได้รับค่าจ้างเพียง ๑ ใน ๑๐ ของค่าจ้างทั้งหมด..... นอกจากนี้ในจำนวนสมบัติพัสดุสถานทั้งหลายในโลก หญิงมีสิทธิเป็นเจ้าของไม่ถึงร้อยละ ๑

^๑ เรื่องเดียวกัน,

^๒ Helvi Sipila เป็นนักกฎหมายสตรีชาวฟินแลนด์ ผู้มีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยเลขาธิการองค์การสหประชาชาติทางด้านสังคมและมนุษยธรรม ผู้ซึ่งได้รับการกำหนดตัวให้เป็นเลขาธิการของการประชุม "ปีแห่งสตรี" ที่เม็กซิโก ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘.

^๓ ดวงใจ (นามแฝง), ผู้หญิงสร้างสรรค์, หน้า ๗-๘.

เท่านั้นเอง ซึ่งอาจจะมีข้อยกเว้นสำหรับสตรีในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว แต่สำหรับในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในทวีปเอเชีย แอฟริกา และละตินอเมริกา สตรียังอยู่ในสภาพดังที่ปรากฏมาในตัวเลขสถิติของสหประชาชาติ^๑

นอกจากนี้ การทำความเข้าใจถึงความเสมอภาคจะช่วยให้เข้าใจในสถานภาพสตรีมากขึ้น เพราะปัญหาเรื่องสถานภาพสตรีก็คือ ปัญหาของความไม่เสมอภาค แต่คนส่วนใหญ่ในสังคมโดยเฉพาะผู้ชายมักจะละเลยไม่พยายามมองถึงปัญหานี้ เพราะถ้ามองเห็นปัญหานี้ก็เท่ากับว่าได้เกิดการแก้ไขปัญหาไปส่วนหนึ่งแล้ว การที่คนส่วนใหญ่มองไม่เห็นปัญหาหรือไม่พยายามพิจารณาปัญหานี้ เกิดจากเงื่อนไขของสังคมที่ต้องการสร้างระเบียบกฎเกณฑ์ขึ้นมา เพื่อให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นไปอย่างราบรื่นและเกิดความมั่นคงทางสังคม (Social Solidarity) โดยอาศัยความแตกต่างในบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลมาเป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดความไม่เสมอภาคทางสังคม โดยอ้างว่าในสถานการณ์หนึ่ง ๆ ถ้าแต่ละบุคคลรู้ว่าตนเองควรจะทำอะไร ก็จะเข้าใจกันหรือไม่เกิดความขัดแย้งจนกระทั่งเกิดการทำลายล้างซึ่งกันและกัน สังคมก็จะมีเสถียรภาพอยู่ได้ แม้ว่ากฎเกณฑ์เหล่านี้จะเป็นการเอาโรคเอาเปรียบกันทางสังคม แต่เมื่อทุกคนยอมรับการมีกฎเกณฑ์ก็จะยอมรับในเนื้อหาของกฎเกณฑ์ดังกล่าวด้วย ซึ่งการยอมรับดังกล่าวจะเกิดจากความพยายามของฝ่ายผู้ได้เปรียบในสังคม ในการเผยแพร่ระบบความเชื่อ ค่านิยม รวมทั้งการสร้างบรรทัดฐานทางสังคม จนกระทั่งกลายเป็นวัฒนธรรมของสังคมไปในที่สุด เช่นการสร้างระบบความเชื่อที่ว่าความไม่เสมอภาคที่มีอยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์หรือในความสัมพันธ์ทางสังคมดังกล่าว เป็นเรื่องของบุญกรรมบ้าง เป็นเรื่องของเทวบัญชาผู้ใดบ้าง เป็นเรื่องของธรรมชาติบ้าง เป็นต้น จนกระทั่งกลายเป็นความชอบธรรมทางสังคมในที่สุด

อย่างไรก็ตาม การที่สังคมต้องมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา ได้มีผลให้ความสัมพันธ์ทางสังคมแบบหนึ่งซึ่งในช่วงสมัยหนึ่งถือว่าเป็นความชอบธรรมทางสังคม เกิดความเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยเฉพาะเมื่อมีผู้ที่กล้านำสิ่งเหล่านั้นมาวิเคราะห์วิจารณ์ให้เห็นชัดเจนถึงความไม่เสมอภาคแล้ว การเคลื่อนไหวเพื่อความเปลี่ยนแปลงในระบบความสัมพันธ์ดังกล่าวก็

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘-๙.

จะเกิดขึ้น ในสังคมปัจจุบันความไม่เสมอภาคทางเพศกำลัง เป็นสิ่งที่ถูกหยิบยกมาวิพากษ์วิจารณ์กัน
อย่างมาก สตรีในทุกสังคมทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศที่กำลังพัฒนา ต่างก็ให้ความสนใจ
ที่จะศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่สภาพการณ์ทางสังคมที่ตนถูกเพศชาย เอารัด เอาเปรียบ และพยายาม
ที่จะรวมตัวกันเพื่อผลักดันให้เกิดการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่เห็นพ้องต้องกันว่า นั่นคือ
ความยุติธรรมหรือความเสมอภาคระหว่างเพศดังกล่าว

ศูนย์วิทยพัชรากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย